

A black and white photograph of a man smiling and holding a large bundle of harvested wheat stalks. He is wearing a dark cap and a patterned shirt.

Дилгитмен дээрш бэлдэгдэхийнхэ ааригшаа сондууачууд 100 хүү өмдөгөөн.

ЧЕТЧИР ЧЕМНЕР — МАЛ АЖЫЛЫНЫҢ ҮНДЕЗИНИ

МАЛ ЧЕМНЕРИНИҢ БЕЛЕТКЕЛИНГЕ ЧАҢГЫС-ДАА ШАКТЫ ХАЛАС ЭРТТИРБЕС

ДӨРТ МҮҢ ТОННА ДЭЭШ

Өзүр районун «Торгалы» колхозу бо чылым нинтинин малыга 4000 тонна ситенин, белеткери. Бо улут планын кууседир сорулга-биле колхоз баштаар чери, партия, комсомол организациялар чугаалашкан, ситен эки үгөнө Сарыг-Халде, Ак-Чыраада 74 кижи составтыг механизаттыг ийи бригаданы организациялаан. Бригадалардан аягыда мал чемнинин белеткелде дөрт хойжу бригаданын кезигүүнери болгаш Чалаагы салбырын 118 малчылар кырып турар.

Мал чеми белеткээр бригадаларда комсомолчу-аңыктар быжылаттыг, социалисттик чарышты калбартып, аягыдап турар. Ситен кезер машиналардан аңыда, 68 кижи хол калдыры-биле кезип турар. Август 11-де ситен кезалдезин түннел көргөн бис. Нинтинин-биле 2157 тонна белеткелден азы планын 54 хуу болган.

Ситен кезалдезин темпинин дүгедер, нинтинин малыга четчир чем-сууну тургузар сорулга-биле партия организация болгаш кезең Совет ситенчилер ортузунга партия болгаш култура-массалыг ажылдарын күштедирген. Мал чеми белеткээр турар бригадаларда партия болгаш депутаттарын алды бөлүп тургускан. Ситен шөлдеринде 34 агитаторлар быжылаттыг болгаш дөрт бригадала хана солундан, агитаторлар үндүрер режиссерлар база аягыдап турар. Хана партияны 2—3 хонга-ла үндүрүп, аягыдап түннелни чырылып, мурнакчыларын демдегеп, четтестерин шүтүмчүлөп келген. «Крокодил», «Комсомолчү проектор» доктаамал үнүп турар.

Агитаторлар К. Халы-оол, К. Кызыл-оол, Д. Шактаржап, Д. Кертин-оол, Д. Сууду-оол, Ш. Дамын болгаш ескелер-да мал чеминин белеткелде колхозчуларга тайылбыр ажыдап доктаамал чорудуп, социалисттик чарышты организациялап, түннел үндүрүп турар. Соалту уеде агитаторлар болгаш лекторлар ССР-нин Дээди Советинин чедиги чымылазын бирги сессияларын материалдарын болгаш бистин чүтүтүстө, даштыкыда чугаа болушчуларын ситенчилерге тайылбырлап туралар. Мал чеминин белеткелдин эгезинден бээр 21 лекция, илеткес, 129 политиктик беедалар болган.

Ситен кезалдезинде коммунистер, комсомолчулар, депутаттар ажыда боттарынын үлгөр-чизөөн көргүзүп, организация чорутуу илередип турар. Социалисттик чарышты түннелни беш хонга-ла үндүрүп, мурнакчыларын мактап, шаңнап келген.

Тивилан бригадала шилчир Кызыл тукут тыныспашаан, чогуур шаңнады берип турар. Баштайгы түннелде Кара-Талда хойжу бригадала (бригадир Ч. Дондуп) бирги чери, ийги чери Сарыг-Халде М. Балган-ын, үшүт чери Ак-Чыраада К. Халы-оолду болгаш К. Кызыл-оолду бригадалары элзеген. Бо бригадалар 1200 тонна ситен кезип белеткээр планын 55 хуу кууседир алган. Механизаттыг ийи бригадала нормалын хуу бүрү ажыра кууседир турар. Бригадаларын кезигүүнери түннел бирги чери элзеп турар мурнакчыларга акша шаңнады тынсып келген.

Мал чеминин белеткелдине мурнакчыларын шаңнап шаңнаар фондуну колхоз баштаар чери тургускан. Аяа 200 рубль тускайлаттыган. Ак-Чыраада аңыктар бригадаларын 10 кижи, Сарыг-Халде бригадаларын 10 кижи аша-биле шаңнаткан. Партия, депутаттар бөөктөрү болгаш комсомол организациялар хууе кылган ажыдап түннел, 20—30 минутта иштинде бригадаларын хууларынга чугаалаштырып келген.

Ситен белеткелдине аягыдап турар трактористерден Доктут хууега үлүг-нормалын үргүзү-де 125—130 хуу кууседир, социалисттик чарыштын мурнуку одурууда чоруп турар. Сараат салып тургузар эгелдер Мянга-Байырын, Доктар-оолду, Соскоонну эгелдер хууе нормалын 120—140 хуу чедирип турар. Ситен бөлүп хууе-нормал эгелдерден Олчеймаа, Хуураагай, Чам-зырай олар мурнуку одурууда.

Партия организациялар, кезең Совет болгаш колхоз баштаар чери ситенчилерин културлук даштамыла-гайыча кол кичөөннелни салган. Бригадаларын тургалары элзеп, плакаттар-биле шиметтинген, колхоз төвүндө библиотекалар номнарын, солундарын апарып берип турар. Сут кырында ойнаар ескелерден болгаш халдык хожум бар, кинону база үндүрүп турар. Колхозтук боттарынын артистери ситенчилерге концертти көргүзүп келген. Бригадаларда аягыдап турар колхозчулар аш-чем-биле база хандырыпкан.

Мал чеминин белеткелдин дүгедер талазы-биле организация ажылдарын партия, комсомол организациялар, колхоз баштаар чери болган кезең Совет ал келген. Иччалыда бистин ажылында четтестер хой, оларын эдип азыр талазы-биле хемчеглерин дораан ал турар бис. Бисте бир кол берге айтырып машина-техникалар артык кезең. Трактор, ситен кезер машина үрелн бээр.

ге, оон артык кезең тыптыгым азыр дашаа Саагалдайже, Чалаанаже чоруп, 3—4 хонкут шыкынып турар бис. Артык кезектер тыптыгым чедерге «Сельхозтехника» каттыжымшыкыны салбырларында чок болуп азы үлүг-норма дээр таварылгалар бар. Ол мынкан кылар, чаар материалдар чамдыкта үзүктелн берилер. Райпо, колхоз баштаар чедерлер автолавканы доктаамал эвес чорудуп келген болгаш почта чедерлерин үзүктелншикниг, колхозта өмнөтө пунктузуну ажылдакчылар ситенчилерге барбайн турар.

1966—1967 чылдык кыжындан нинтинин малын онча-менди ажыра-рынга кол чүтү болуп мал чеминин белеткелдинин планын кууседир дээр колхоз баштаар чери, партия организация болгаш кезең Совет боттарынын организация ажыра-чоруду-галын ам-даа күштедирер. Иччалыда 4000 тонна ситен дээр демжес-жир бис.

М. ЧАМБАЛ-ООЛ,
колхозта партия ком
секретари.

Республиканын колхозтарында болгаш совхозтарында ситен кезалдезин дугайында кезең бижикчилерден чагаалар редакцияга хойу-биле кезип турар. Олардан чамдык олуту-ларын моюп азында парадизиме.

Чөөн-Хемчик районун «Искра» колхозунун ажыра-ишчилери бо чы-лын 1267 тонна ситенин нинтинин малыга белеткээр. Ситен кезалдезин эгезинден бээр 516 тонна ситенин бөлүп сарааттаан. №1 болгаш №2 бригадалар боттарынын тус-тук планларын ам 42 хуу кууседир алган, дең чоруп турар. Десплайдин эгезинде планын 98, Балганым — 80, Шоочанын — 100, Назыты-ным — 71 хуу куусеткен. Мурнакчы эгелдерин болгаш социалисттик чарышты тынчтыган ситен кезип белеткээр турар колхозчуларын акша болгаш өртөстөгү чүдүлөр-биле шаңна-лаан.

Кестинген ситенин бөлүп сараат-таар болгаш фермаларже, хойжу бри-гадаларын тептеринче сөөртүп чедер эгезинде база тургустунган, ийи 5 автомашина быжылаттыган. Август онга чедир эгезин 12 сараатты фер-маларга, кышталарга тургускан. Ситен шөлдеринде амы уеде 260

ЧЕР БОЛГАНДАН

кижи аягыдап турар, олар ситен кез-ип белеткээр ажыдап август 25-те кууседир хууега алган.

Ол-ла районун «Тыва» совхозун-да мал чеминин белеткелди эки чоруп турар. 740 тонна ситен белеткээри совхозтук планында көрдүнгөн. Те-не-Хал болгаш Хөндөргей салбырлар-нын ажылынына мал чеминин белеткелдине киргенден бээр 310 тон-на ситенин кезип сарааттаан.

Совхозтук ситен шөлдеринде 8 трактор, трактор болгаш аш-биле ситен кезер 19 машина, 63 хол ка-дымы, 98 ажылчылар быжылатты-ган. Салбырлар аразында соци-алисттик чарыштын мурнуку одуруун-да Те-не-Хал салбыр чоруп турар. Салбырлар коммунист Ондар Серен-ин уадыртыны эгезин 130 тонна си-тенин белеткээр, эгелдеринин тил-лектин болган.

Салбырларын ситен белеткээр ту-рар ажылынына мурнакчылар-нын саны хуу бүрү көзүдөп, ажы-лыг темпин улам-на дүгедер. К. Доржу, Х. Бачыр-оол, Х. Маа-

зыр-оол, С. Чылабак, М. Кечил-оол, Б. Дуран-оол, А. Бедов олар мынкан мурнакчы, организацияч кижилерин хойу-биле демдегеп болур. Мал чеми белеткээр турар ажылынына хуу бүрү үлүг-нормалын 110 — 130 хуулап куу кууседир турар ки-жи чок.

Совхозтук ажылынына ситен кез-алдезинин планын сентябрь бирге чедир кууседир сорулганы салып ал-ган. Планин куусеттирер бүтү ар-газы совхозта бар.

Н. ДОРЖУ.

—Ситенчилер! Нинтинин малыга 550 тонна ситенин, 3150 тонна си-лозту, 100 тонна будук-бүрүгү бе-леткелдир! дээр кытыгыртыларын Барыш-Хемчик районун «Шек-пир» совхозунун Даң-Терезин сал-бырын конторазынын даштында, кескү черде азып каан. Бо сорулга-ларга хуу күш, хой уе негеттинерин ажылыны бүрүгү эки билеп, бөлүтүп

куш-ажылы үлүгү кириерин күзө-ри чугаажок.

Салбырын ажыра-ишчилери ситен кезалдезинче орайтап кире-даа шу-дургу аягыдап. Ам 150 тонна си-ген сарааттыгынган, 104 тонна бу-дуч-бүрү белеткелтигнен. Салбыр 300 тектар кукуруза тараан, үнүгү эки, ам кезип сителетпеген. Салбыр-нын ситенчилери-биле чегелестир акта малчылар ситен кезалдезин чорудуп турар. Малчин өрөгө бүрүгү 10 тонна ситенин белеткээр хууега алган. Актың Балн-Боода, Кара-Суг-ларда элзеп ситенин кезип сараат-таан. Ону каларчыларын күжү-биле белеткээр. Малчылар Ангыр-оол 11 тонна, Даңчы-Белек — 10, Чикит-оол 8 тонна ситенин кезип сараат-тап алган.

Мал чеминин белеткелдине школа-чылар илдепайып кирип турар. Өөреникчилерден 40 кижи будук-бү-рү белеткелдине доктаамал кирип, куш-ажылы ынакшылынын көргүс-кен. Виктор Чал-оол, Тоня Кирбээ, Кола Кестин-оол, Рая Даңчы олар хуу бүрү 110—150 будук-бүрү моонла-тарын баалап турганнар.

А. ДОПЧАА.

ЭРЗИНДЕ БАЙДАЛ ЭТТИНМЭЭН

Тыва АССР-нин Министрлер Че-гуузелн Эрзин районунун ажыра-иш-чилери болгаш колхозчуларга, 4,2 хуу бол-ган. Иччалыда мал чеминин белеткел-дине карама көзүдүр аяккаан чүе чок, байдал эттинмээн хевээр артып турар.

Силос салымшыкыныче, тарымал мал чеми култураларын көскөн, бир сарааттаарыне кирер уе кез-ип болза-даа, аяа белеткел безин кылдырмаан. Районун колхозтары 11025 тонна сителти салыр түрү-бө, ону кууседир эгелер хамаан чок, аяа ажылдаар техникамы ам-даа белеткелден.

Районун ажыра-ишчилеринде мал чеминин белеткелди чүе багыт чор-

уп турары? Маада харым тодаргай болгаш допчу. Партияч-органи-зация болгаш партияч-политиктиг ажы чоругу деңгеле чорудураан. Онч харызы-биле мал чеминин белеткелдине куш-ажылы эң чет-тестеринде куш-ажылыныч.

Силос салымшыкыныче, тарымал мал чеми култураларын көскөн, бир сарааттаарыне кирер уе кез-ип болза-даа, аяа белеткел безин кылдырмаан. Районун колхозтары 11025 тонна сителти салыр түрү-бө, ону кууседир эгелер хамаан чок, аяа ажылдаар техникамы ам-даа белеткелден.

Районун ажыра-ишчилеринде мал чеминин белеткелди чүе багыт чор-

уп турары? Маада харым тодаргай болгаш допчу. Партияч-органи-зация болгаш партияч-политиктиг ажы чоругу деңгеле чорудураан. Онч харызы-биле мал чеминин белеткелдине куш-ажылы эң чет-тестеринде куш-ажылыныч. Силос салымшыкыныче, тарымал мал чеми култураларын көскөн, бир сарааттаарыне кирер уе кез-ип болза-даа, аяа белеткел безин кылдырмаан. Районун колхозтары 11025 тонна сителти салыр түрү-бө, ону кууседир эгелер хамаан чок, аяа ажылдаар техникамы ам-даа белеткелден.

Ситен белеткелди эң дээр чорудуп турар, август 10-да планын 23,9 хуу кууседир алган. Лектин ат-тыр колхозта безин көчүтүп ууш чет-тестер бар. Ийи элзеп каш ситенин коллективтерин чүтлө ийи, то-дарайлаарга, А. Дадарыкпайын эгелеринде куш-ажылыныч. Чангыс дый-бааштыг дөрт ситенчилер кезер шөл-лөткээр планын соңгаар тыртып ту-ралар.

Ситен ажаар техникамы хевит үрүмек урелишчилеринге чылдак калкыш, олутулар чүдүлөр база хой. Ол-ла колхозтук Мөрөн бугу-рууга участогунун (уадырчузу эң Доржу) ситенчилери Унегейти хуу-зуна К. Баанайын уадырчузуна-биле аягыдап туралар. Ийи тра-кторун ситен бөлүп дыйбаажы эерил-тертери, кожу кылыр шыгырган демч чок болганы-биле ажылда-байн турар, а ол хиреде Унегейти хуу-зу турлаанда ону четтестер

артык кезектери аяа-ла чыдарлар. Ситенин бригадала кошмак темп-биле аягыдап турар. Ол хиреде белеткел алган ситенин көзүдүр аяккаан чүе чок, байдал эттинмээн хевээр артып турар. Силос салымшыкыныче, тарымал мал чеми култураларын көскөн, бир сарааттаарыне кирер уе кез-ип болза-даа, аяа белеткел безин кылдырмаан. Районун колхозтары 11025 тонна сителти салыр түрү-бө, ону кууседир эгелер хамаан чок, аяа ажылдаар техникамы ам-даа белеткелден.

Ситен ажаар техникамы хевит үрүмек урелишчилеринге чылдак калкыш, олутулар чүдүлөр база хой. Ол-ла колхозтук Мөрөн бугу-рууга участогунун (уадырчузу эң Доржу) ситенчилери Унегейти хуу-зуна К. Баанайын уадырчузуна-биле аягыдап туралар. Ийи тра-кторун ситен бөлүп дыйбаажы эерил-тертери, кожу кылыр шыгырган демч чок болганы-биле ажылда-байн турар, а ол хиреде Унегейти хуу-зу турлаанда ону четтестер

типа инспектурамыга медделөөн, а август 10-да демги турарга хевээр артыкан. Колхозтук бугалары эң Сагаалдай: «Бисте немешкен чүе чок» деп райстаттин инспектура-мыга медделөөн.

Шынап-ла мынды бе? Ситенчилер он хонкута чүтү-даа кылбаан бе? Чок мынд эвес, кижилер аягы-дап турганнар, аяа эгезин биче-даа болза будуп турган. Иччалыда-даа колхоз баштаар чери ону түннел үндүрүп бодалаан. Маада чангыс байдал. Ол колхозтук №1 хойжу бригадаларын төп кышталында ситенчилерин бригадир эң Т. Серээ уадырчу, аягыдап турар. Ол бри-гада август 2-де түннел кылдыра, 109 тонна ситенин сарааттаан бол-ган, ол чуратай август 10-да 130 тонна чеккен, иччалыда-даа сөөлү немешкен аяа чогур үзүлгө ме-дделге кирбөөн. Хамык укур мезгел, үрүлчөк сан-чуратайга эвес болу-ру чугаажок. Иччалыда-даа аяа-агыдап уадырчузу күрүне мур-нука ототтук болурун хууега эки утас херек.

«Коммунизмче орук» колхоз-мал чеминин белеткелдине талазы-биле хуу темпини тургушкан. Ук ар-тык август 10-да планын чүтлө 14,5 хуу куусеткен. Ийи ситен-чилерин куш-ажылыныч организа-тамын «Уаа орук» колхозтан дээр-лөөс.

Тыва АССР-нин Министрлер Че-гуузелн мал чемининин белеткел-дине талазы-биле аягыдап чуга-лашкан, ал чорудар тодаргай хем-чеглерин айткан хуу түрүбө, Эр-зин районун уадырчулары чаа, эргилдеги хемчеглерин ап чорут-пай турары үстүндө ыракта четте эвес каш-ла чиктерден илден-дир.

Районун ажыра-ишчилери ми-рынай каш-ла хонга, кукуруза си-лозун салырыныче, оон-биле уаа-лаштыр дүжү ажаадамын чоруда-рыныче кирер. Иччалыда кол куш ынаар октааттынар аллар. Ол хире-де мал чеминин белеткелди мындыг организа-чок чоруп турары кан-чап-даа элестир арга чок чүтү бо-лур.

Байдалды дарый элесте болур бе?

С. ТАМБА.

«Шынын» корреспондентин.

Эрес кыстар

Кая-Хем районун «Кызыл туку» колхозунун топ сүт-бараан ферманын эргелекчин Константин Терентьевич Чугаев:

—Надя Тумакай, эр-хей. Школага өөренип турган-ла, аяа-мыга бо-ла дуулаажы чедип келип чүе. Инспектир чегерер, саар, оларын турар чери ашпап арыгаар дээр чедер чүтү кыл-бас дээр. Кандыг-даа аяага элзеп аажок, бузуу-ла пезин дээшн уругт боор. Оон аяага фермамын хонкут салычмы, ам пезинаже кирген. Оон орунга аяадамы-биле Надиян фермамын коллек-тив күзедир-биле хуулаан алган. Надя баштайгы айларда-ла кол-лективин иделсини шымадып шыдаан-даа—деп чугаалады.

Надя он бир класты дооскаш, бичи-даа бодинайып, фермага, аяа-мын орунга саанчылап аяадаар деп шиптирелен алган. Ам фермамын эң илдепайып комсомолчуларын бирээм. Ол саанчы эки Аля Кочугаш-биле кады фермамын ситен бөлөр эгел-лөткээр активчилери, оларын эгелдешкени-биле ситен кезер, кургакыр, бөлүп сарааттаар аяадым хой уаа организациялаан. Иччалыда фермамын коллектив 111 тонна ситен белеткээр пла-нын колхозтук өске бригадаларын мурнак куусеткен, колхозтук август 10-га чедир белеткээр 339 тонна ситенин көскү хууу кырген. Колхоз ам-даа 862 тонна ситенин белеткээр планын.

Надя Тумакай аяадамын, кезең аяа-агы институтунга бот-өөрдөгө-биле өөренип шиптирелен алган.

ЧУРКУТА: аяагы саанчылар (оң таладан) Надя Тумакай биле Аля Кочугаш.

Фотоу, сөзү Д. АНАП-ООЛДУУ.

МАЛЧЫНАРГА, СИГЕНЧИЛЕРГЕ

Тандыда «Коммунизмдин хереди» колхозтук деңгеледине бо чылым тараа болгаш өтү-сиген үнүгү кай-гамчык эки. Ол бүтү колхозта нин-тинин малын четчир санын кечер-биле хандырынын, малды эң эки чайгы семитилгени чедип алыр-нын бүрү магалымын берип тур-ар. Иччалыда мал, хамыктын мурнууда, малчыларын болгаш мал чеми белеткээр турарыныч куш-ажылынын организацияларын, ты-рар күштерин болгаш техникамы чеп ажылаары, кижилер ортузунга политмассалыг ажыдап калбартын-аржежок чугаа.

Колхоз баштаар чери, партия ор-ганизация бо талазы-биле чугаа хемчеглерин алган. Колхозтук үш сүт-бараан фермаларын ийиш чайлааларда, семитир бола малды-ры болгаш хой, ашкучу Шаңган, Эле-гес хемчегерин болгаш Улут-Хемни-нарында эки оор-белчиринг чедер-лерде чайлаалар, чай тургузууда одарын каш уаа солуп келген.

Малчыларын кызымак кеш-ажылынын, чайгы оларларын чеп ажылаанын түннелде колхоз күрүнега мал продукттарын саа-рынын чарык чыл планын азыр куусеткен болгаш үшүк кварталды планын кууседир чедикшигын

чорудуп турар. Сүт-бараан фер-маларын топ ферма чарык чылда эң эки көргүзүлүп аяадаар, бы-заалдарын бүрү менди алган, нинти болгаш бир саар инеке оонаштыр сүт саарынын планын, ол мынкан күрүнега саарын ыракта азыр күт-сеткен. Коммунисттик куш-ажыл фер-мамы деп бекит атып элзеп турар бо ферма бодуну ол адыга талептиг болуп, колхоз баштаар чериин бол-гаш партияныч фермалар, бригадалар аразында шилчип чорупу Кы-зыл түтүн чалаан алган.

Бодуну аяа-херезге бекит мергелдиг, куш-ажыла чүтүлдүп саанчылар бо фермада эгезин эес. Фермамын хонкут саанчыны Н. Т. Ленкова чыл тургузууда бир инеке оонаштыр 1350 литр сүт саар деп хуулаанга алган, чарык чылда-ла 886 литрин саар алган. Ленкова үр уеде эки аяадап келген дүжүлгө-лөп саанчы. Оон үр-түннелдиг аяа-мын Совет чалак бекит-биле үнө-лөш, бо чылым ону «Куш-ажылы шыгалар дээр» деп медал-биле шаңнаган. Комсомолчу саанчы С. Жу-кова чарык чылда бир инеке оонаштыр 807,3 г. Менькова — 715 литр сүтү саап ап, мурнакчы-лар болуп турар. А. Ф. Бардула-ныч аяагаан бызаалары шүтү мен-

ди, семис-шымак. Хойжуларда бекит көргүзүлгөр база хой. Монгуш Дөстөк ам 9 чыл малдап келген, чыл бурдас-ле хой көргүзүлгөр чедип ап турар. Эртен чылым ол 100 хойга оонаш-тыр 110 хуурамын, бир хойлан-на ортууда-биле 3 кг дүктү алган. Хойжуун үр чылда үр-түннелдиг аяа-мын бекит-биле үнелеттиген: ону бо чылым Куш-ажылында Кызыл Төрүтү чүс хойга оонаштыр чүс аяа-мын 100 хойга оонаштыр 109 хуу-рамын, баш бурдусун 2,5 кг дүк ал-ган. Шак мынд, алган социалист хуулаанга эки хууедир, иламыга төртүр чүс хойга оонаштыр чүс аяа-мын хуураган алган хойжулар колхозта хой.

Малчыларын эки түннелдиг аяа-мын колхозта партия ор-ганизациянын малчыларын ортуу-нун чорудуп турар политмассалыг аяа-мын, социалисттик чарык хуула-нып турар. Фермаларда көскү агитла-нып кылгалаа, көргүтүп салбырала-ры, коллективтерин болгаш тус-тус кижилерин хуулаанга ас-тык кылган. Малчылар болгаш фер-малар аразында социалисттик чары-штын түннелни аяап, кварталдан үн-дүргө, тынчтыгынын шаңнап, ма-кын турар. Ферма бүрүгүлө болгаш

хойжуларын чурттап турар аа-бө-жү аяа-мын агитаторларын бы-заа хой. Монгуш Дөстөк ам 9 чыл малдап келген, чыл бурдас-ле хой көргүзүлгөр чедип ап турар. Эртен чылым ол 100 хойга оонаш-тыр 110 хуурамын, бир хойлан-на ортууда-биле 3 кг дүктү алган. Хойжуун үр чылда үр-түннелдиг аяа-мын бекит-биле үнелеттиген: ону бо чылым Куш-ажылында Кызыл Төрүтү чүс хойга оонаштыр чүс аяа-мын 100 хойга оонаштыр 109 хуу-рамын, баш бурдусун 2,5 кг дүк ал-ган. Шак мынд, алган социалист хуулаанга эки хууедир, иламыга төртүр чүс хойга оонаштыр чүс аяа-мын хуураган алган хойжулар колхозта хой.

Малчыларын эки түннелдиг аяа-мын колхозта партия ор-ганизациянын малчыларын ортуу-нун чорудуп турар политмассалыг аяа-мын, социалисттик чарык хуула-нып турар. Фермаларда көскү агитла-нып кылгалаа, көргүтүп салбырала-ры, коллективтерин болгаш тус-тус кижилерин хуулаанга ас-тык кылган. Малчылар болгаш фер-малар аразында социалисттик чары-штын түннелни аяап, кварталдан үн-дүргө, тынчтыгынын шаңнап, ма-кын турар. Ферма бүрүгүлө болгаш

хонкут тараан кукурузанын үнү-жү эки болганы-биле, чүтлө кукуруза силос планын аяагы кууседир арганы берип турар.

Партиком мал чеми белеткээр турар аяа-мын кол аяа-мын тептерин көскү агитация-биле дершп, лозун-нарын, кытыгыртыларын бижигиле-п, көргүтүп салбырлап кылган, хуу-не кылган ажыдап түннелдерин көргүзүп турар. Бригадала хана пар-лаалыгы: «Крокодил» агитхууе-дустер О. Кочар-оол, В. Омуну, О. Багай-оол олар доктаамал үндү-рүп, аяадаа четтестерин, хожуудан тураларын шүтүмчүлөп, мурнак-чыларын мактап, деткинишкан, дүр-жаалык чырылып турар.

Мал чеми белеткээр турар эгел-лөткээр үш агитатору, фермаларда ситенчилерге ийи агитатору бижы-лаан. Олар аяа-мын хуу бурдас чо-рудугулаан сайгарышкан, оон-биле колхозтын беедаларын чорудуп ту-ралар. Оон аяадаа колхоз төвүндө лекторлар ситенчилерге, фермаларга барып, лекцияларын, илеткелери кылган турар. Сөөлү каш хонку-тинде ССР-нин Дээди Советинин бирги сессияларын болгаш хой-иш-тинин көрүм-чүрүмн камгалаарын күштедирер талазы-биле доктаамал аяа-мын турарына ону четтестер

тунган. Агитаторларын иштинде эш-тер О. Билчир-оол, М. Чамбал, Н. Колосовский, О. Кочар-оол дээр өске-даа боттарынын хуулаанга ак-сеткилдиг кууседир, кижилерин аш-аңыч аяа-мын сорулганын туралар бар. Партия эге организацияларын, партия оларын деткир, дуза көр-гүзөр хемчеглерин ал турар.

Куш-

Коммунистер чүнү кылырыл?

Тараа ажаан алымышкыныга коммунистерни киржилгезини дугайын «Искра» колхозтун партия организациясынын хуралына чоокта чаа чугаалашкан.

Коммунист кижин бүртүз өй кайы-бир адымыга ылавыла кир-жир болгаш кыла ажалдап ту-рарларын ортузунга агитатор болуп ажалдаар ужурул деп ху-

Немелде төлевир

«Колхозчуларга ажал төлеви-рин айда бир катан берип турар бис. Ол болза, колхозтун саң-лаа санажыгында-даа, акша-хөргө-гизин колхозчунун шын чары-даарында-даа дыка ажыктыг. Оон ынай, немелде төлевири ба-за ап турарлар...» деп, колхоз даргазы Петр Артемьевич Де-нев чугаалаш турар.

Кандыг төлевирил ол? Колхоз бо чылдың бирги чар-тында 245 хуу орутаны ал-ган. Немелде төлевири ындыг орутандан ап турар. Чикээ, саан-чы кижин айда 200 килограмм сүт саап алып тургаш, 250 кило-граммын алган болза, ажыр күү-сеткен ол 50 килограмм дээр не-мелде төлевири алып. Оон ынай, саанчынын ажылынын шынарын, хей сүт дээр ажылга чүткүдүн барымдалап тургаш, төлевири база улгатырып турар. Малчы-нарын материалдыг сонуургалы улгатып турар. Айда 120 рубль болгаш оон-даа хойну ап турар малчынарын саны кол-хозта көбүдөн.

Чемелээшнин турбазын

Колхоз даргазы эш Дежнев, парторг эш Власов суглар кон-торага олурда, мындыг чугаа бол-гашын дынаан бис.

— Биче-Баян-Колга хой ка-жазы тулар дээр план бар бо-гай, дарга, ону кажан кылып эс-лээр чүвөл?—деп, колхозтун ту-

лут бригадында бир эш айтыр-ды.

Дежнев боланмай-даа хары-лады:

— Доран-доран. Бо сизен, тараа чара киргеш, уамдыктыра берди...

— Эфир чыгымы мышкаш, чылдып-чылдып, ара сөксөп ка-бас боор аа?

— Чок, ам ылавыла тулар бис —деп, парторг Власов немел налды.

Ажыл чылдыр чоруктун хоразы кандыг болганын колхозтун улу-тукчулары билди. Биче-Баян-Колга улут хой кажазы тулар план шыр чылын күөстөттинмэн. Хойжу М. Шаң-оол Дөгө даанга ерге кыштаан.

рал шиптирлөөн. Оларнын хей кезин комбайнларга, хову бри-гадарыга ажалдаар, чамымыз — яны-буру дузалал ажалда-га киржир.

Бо чугула ажылга коммуни-стерни киржилгезин күштели-рер, партия организациязы оон контролин хун бүрү холга алып ужурул деп, хуралга санал бер-ген коммунистер чугаалап тур-ганнар. Хову бригадында ажал-дап турар Оюн Серенмаа, № 2 трактор бригадынын бригадир эш Новоселов, колхозтун кол ин-женери эш Молгинов бо талазы-биле тодаргай саналдарын берген-нер.

Колхоз бо чылдын курунуге 1860 тонна тарааны (планы 860 тонна) садар деп бедиткен худал-даны алган. Пландан дашкаар са-дары — 1000 тонна. Бир ком-байн ортумаа-биле 292 гектар черин ажаап алып. Моон алгаш көөрге, ажыл-агый бодунга улут худалданы алган-дыр. Ону че-диншенин күөсөдир дээр ком-мунистер бирги одуртуга түржүр ужурул.

Ийи саанчы

Бо чурутарны көрүңер. Со-лагай талазында — Могай сүт-бараан фермазынын улут саанчы-ны Мария Сотпаевна Серенмаа, оң талазында — Галина Алексан-дровна Дударева (Өкө сүт-бараан фермазында).

Мария Сотпаевна саар инек бүртүзүндө бирги чартык чылда 1156 килограмм сүтү саап ал-гаш, бодунуң колхозунга үшкү черин алган. Чугале саанчылап чөөрүн беш чыл ажалдап бол-гаш, оң ажылга арга-дуружаа-зы беден. Улут саанчы — фер-

мада саанчыларга орук айтык-чы, оларнын өөредикчизи. Ол ху-дээлгезин М. С. Серенмаа теле-лит күөстөтпешкан, 15 пизен өй-шаанда саап четтигиш турар.

Галина Дударева саанчылап дөрт чыл ажалдап турар-даа бо-ла, хей сүт дээр демисеге чүт-кудугларын бирөөн. Бирги чартык чылда оң саганы — 1220 килограмм, июль планын 165 хуу күөстөткен.

А. НУГУУРАН.
Бий-Хем район.
Фотограф авторнуу.

Кедизин бодаза

Бойдус байлаа — кат-чимисти чымырнын таарымчалыг үези эге-лөөн. Бедик чаагай Танды-Ууланн эдестеринде экин-аргаларда кат чы-ган улустар-ла хей.

Июль айда ийн-чү уаза чагган долунуң уржунуна кат кезек-кезе-ктен, эвээш үнгөн. Катчыларын хай-гаарап турарга шүүрлерин ажы-лааш, катты дазылы болгаш бүрү-зү-биле тура соп ап турар таварыл-галар хей болду. Шүүр ажылгаан черлерге оон даразында чылда кат үнери чегей-ле боор. Черивинтин байлаан чагыс чылдын, чагыс бот-тун эрге-ажым кылдыр бодавайн ажылгаарын утпас болза эки.

О. НАНЗЫН.

Хову-Аксм суур.

«Шынта» келген шүтүмчүлөдүг чагааның нан-биле

Чагаа парлаттынмаан-даа болза

«Төре-Хөл» колхозта коммунист Бар-Хуу Сагдынын арагалал, чүрүм үрөп турарын шүтүмчүлөөн чага-ны «Шыныл» редакциямыз мыла партия организациямынче шилчип-кен.

Ук шүтүмчүлөө шын болган база коммунист Сагдын партия талазы-биле хемчег алган дээрин ол кол-хозтун партия организациямын секретары эш Ф. Беген редакцияга дыңаткан.

Вьетнамның Демократтыг Республикасында бистин чурттуг Нэходна хоорайында улуг-бөлүк балыкчылар келген. Вьетнам аалчылар балыктаар судноларны башкаарынын практиказы-биле танылып, балыкты дилеп тываарынын, ту-дарынын болгаш болбазырадырын, ону тран-

спорттаарынын мурначы аргазын өөренир. ЧУРУКТА: «Байкал» суднонуң матрозу Нико-лай Острожанский-биле вьетнам балыкчыла-рын чугаалап турары. Фото Н. Назаровтуу (СЭТА-нын фотохрони-ка-зы).

ТАРЫП БООЗАДЫЛГА — ЧУГУЛА АЙТЫРЫГ

Эгелээни багай эвес

Улут-Хем районда «Улут-Хал» совхозтун № 3 салбырынын хойлар бригадаларында хойларын тарып бооздыр ажыл мындаа чак эгелээ. Бо чугула кампания-ны артын чылын багай эвес чо-рутканынын түнөөлөндө 100 те-рүтү хойга онааштыр 85 хураган-нарын камтап алган болгай.

Ылангы мурнакчы малчынар эштер Мижит-Доржу, Балчы-оол, Дадар-оол, Хандыава, Өлчөйбөн, Биче-Бут, Дунгар-оол, Балжык олар чүс төрүр хойга онааш-тыр чүстөн ору хураганнарын ал-ганнар.

Бо чылдын бо чугула ажылдын белеткели багай эвес чорутту-ган. Хой тарып бооздыр дөрт пунктуларын оран-сава септе-гезин хуусаазында белеткөөн. Сов-хоз нийтинги-биле керек кырында 13000 баш хойну тарып бооза-дыр деп турар.

Тарып бооздылгы пунктулары-нын хой тарып техниктериниң үжү бо талазы-биле дурудалыг эштер Аймыр-оол, Манчыл-оол, Смыр суглар база бар. Эң баштай Сенекке тарып бооздылга эге-лөө. Баштайгы хүнде 49 баш хойну тарып боозаткан. Хой та-рып бооздыр кампанияга кош-карларны белеткээр ажылды эки чоруткан. Сенекте 38, Эким, Де-мир-Сугда 107 кошкарлар бар. Оларнын күш-денгели ортумак-

тан өрү. Четир немелде чемни белеткөөн, оларны оон-биле че-мериги турар. Пункт бүртүдө хойларны сүрүп эвээрини гра-фикин тургускаш, кадарчылар баш удур дыңадып чедирги-лөөн.

Бир хүн пунктуга 2—3 кодан хой эвээр болгаш кодан бүрү-зүндө 20-20 хойну тарып бооза-дыр, оон өрүлөтпес кылдыр тур-

гускаш. Экимде тарып боозадыл-га пунктузунда эш Доржунун хойжу бригадаларында база хой хойну тараан. Баштайгы хүнүн тарып боозадылга ажылды, оон белеткелде чедир кылдып-маан, белеткелтирмөөн-чүлээр бар турган болбайн аан. Ону экип алырын хемчеглерин база ап чорудуп турар.

Койтун баш санын өстүрениге шиптирлиг чүлөдөрин бирөөн —тарып боозадылганы шынарын

эки чорудары дээр совхозтун кол зоотехниги эш Куркутов органи-заастыг хемчеглерин шудургу чо-рудуп турарын айтыр керек. Чөп ажылында чакы таралга мышкаш, мал ажылында мындыг ужуру-дуз-лап бо кампанияже совхозтун ди-рекциясы, оон тускай өртемпи-лер кичээлгеин улам улгатып-рып тургаш, ону чогутур өйдүнө шынарлыг чорударынче чүткүдү кошкатпа.

О. ТАВАА.

Дарый эде көрзе эки

Эртен чылын Тес-Хем, Эрзин районнарын ажыл-агыйларына кызыраан төрүр инектер, хойлар хей болган, оон чылдагыны та-рып боозадылганы багай чорутка-нында. Районнарын-даа, ажыл-агыйларында-даа улутукчулары оон чогуту түнөөлдү кылбайн турарынын намыс фактыларын ам база көстүп турар аларган.

«Чодура» колхозтун чайлаан-да инек тарып боозадыр пункт-даа, тарып боозадылгы-даа амгы уеге чедир чок. Ол колхозта, «Тес-Хем» совхозта хой тарып боозадыр пунктулар амдыгаа че-дир септеттинмэн, кошкарларын тускай чегерилгезин эгел-өөн, тарып боозадыр хойларын аңгылап үзери амга чедир чугаа болуп арттышаан. «Чодура» колхозтун Ужарлыг-Хем чайлаан-

да кошкар кадарчыны К. Суван-нын кошкарларынын чартык ке-зинин денгели ортумактан кууд болгаш хуу улустун хойлары-биле калы одарладып турар. Ол-ла колхозтун кошкар кадарчыны Ч. Доктаалынын кадарган кош-карларынын денгели олардан ба-за-ла дээрдевес. Эрзин районнун Төре-Хөл сүт-бараан фермазынн инектериниң тарып боозадыл-ганы кылбаан. Тарып боозадылгы Ахмет Янаага ажыл төлевири 170 рубльди колхоз бербезин-ден ол кадарчылап ажылдай бер-ген.

«Коммунисте орук» колхозтун төрүр 500 ажыг инекте 15-ке буга салып каан. Ол колхозтун даргазы эш Шойжун колхозтун хойларын тарып боозатпас деп айтышкын берген турда, ол ай-

тыгыны партия райкомунун бөрөөнүгө көргөн. Ыңчалза-даа ол ажыл-агыйда хой тарып бооза-дыр пунктулар амдыгаа чедир септеттинмэн. Ол колхозтун На-рын-Хем уунда эш Шинейин кадарып турар 150 кошкарла-рынын 15-жи брак, брүцеллээ аарылыг 3 кошкар ол коданга турбушаан.

Малдын тарып боозадылганын ыңчаар харымсалга чок көр болза, ол чорук нийтинин малы-нын баш санын өстүрениге багай салдарын чедирери чугаажок. Ону болдурбас дээр, бо айты-рын амдыгааштан эгелен эде көрүп, шын түнөөлдү үндүрери чугула.

С. БИМБИН,
зоотехник-селекционер.

Ч а а ө ө р е д и л г е ч ы л ы н г а б о л г а ш а в г у с т ч ө в ү л е л х у р а л ы н г а у т к у ш т у р

ЭҢ-НЕ БАШТАЙ БИРГИ КЛАССКА

Бирги класска кирип, школага өө-ренип эгелээни бичин уруглар улут өөрүшкү, ада-кежик кылдыр санап турарлар. Өөренири амыр эвес дээр-зин олар баш бүрүнга-ла дыңаа-нар. Магаа ада-незинин, улут кижил-ерин кайы хире кичээлгеин бооп турарын уруглар эскерип турарлар: өөредилге номнарын, тускай хеп-сын саттыгын, бирги класскага кичээлдөөр черин тускайлаан турар. Ада-нези эртенги-не ажылдаар чер-деринче оозал чокка чоруп каар, өө-реникчизин база-ла бодунуң ажылын кылдып, школазынче чоруп турар. Оон кол худалданы — коңкут эки өө-рени-рин. Бичин уругтун амдыралынга кол черин школа ойнал эгелөөн. Чаа, солун чүлөдөрин түвү школа болу бер. Бичин оол азы уруг бир-ле дугаарында сөс, домак, үжү, сан-биле таньжар. Башкы кижин баш-тайгы уруктан эгелен-ле, бо бүтү чүлөдөрин ужу-утказын шын ажыдып, онзагай шынаарын уруг-ларга билиндирер болза, олар херек-тиң ужурун доран-на билип алыр-лар.

Эт-херекселдер, хеп-сын дээр өс-кө-лаз чүлөөр чүдөн кылдынганын уругларга баштай-ла билиндирер алаар бис. Сөстөр болза диндерден, үжүктөрдөн тургустунган дээрин олар билип алыр ужурул. Чүд дээр-ге, башкы баштайгы кичээлдерден эгелээш-ле, уругларын кичээлгеин сөсчө угадыларын, оон узу-утказын бирги класскага билиндирер ужу-рул.

Бо кыска чүүлге бирги классчыла-рыл ажылдаар башкыларга, ол ыш-каш ада-негерге арга-сүмө казар болдун. Өөредилгенин баштайгы үе-чадазы улут харымсалгалыг болгаш адаа хамаарыштыр улут кижилерин кичээлгеин болурун ийен турар. Өөреникчизин эки, багай өөренири бо үе-чадаан кол хамааржыр.

Бирги классчылар кадык-чир чү-вени шигээлгиди аларда, козуу-да шигээлгиди чүткүдүлгедер. Баш-чаар өөрнезе экил дээрин олар бөл-бөстөр, ыңчанаш хей катан көчүп турарлар. Уругтун өй-не баштай ка-чаар кижизидип, өөрөткөндөв бү-

гү чүве хамааржыр. Класска башкы-зы, башкыны ада-нези номчаан чүткүдү билип ап, бодунуң сөзү-биле ону таймырлап билди кылдыр өө-рөткөн болза, бирги классчы ном-чаан чүткүдү шигээлгидей, боду би-лип ап чачыга бээр. Өөрөткөн чүт-күдү шигээлгиди аларынын эң-не таарымчалыг аргаларын өөредилгенин баштайгы чылдарында уруглар билип алыр алаар. Эки угаан дээр кижиниң төрүмүлгөдөн шынары эвес-ле болгай, угаан-медерелди саймардыр, улам экижидер ужурул.

Өөреникчизин өөредилгеге хамаа-рылгаа баштайгы чылдарда аны-бүрү болгулаар. Эң бичилер кол-дуула-ла өөренирине хөлчөк ышкар. Олар, чүтүн-даа мурнунда, өө-редилгенин даштыкы хевир-байдалын сонуургаалар: партага олурары, башкынын айтышкынынын күөсө-дирин, школа бөдүнгенин чөмөнири, уруглар-биле ойнаары.

Чамдыкка школа баарындаан хө-чү чоктамы бээр таварылгалар уруг-ларга база турар. Чүт болгангай? Ол болза бодунуң өөрүнүң өздүккөндөн чылдып калган, школага өөренирине бичин-даа белеткөөн уруглар ымын турп болур. Чок болза өөрүндө хей-ну билди, ыңчанаш өөренири олар-га чалгаарынч кылдыр сагындырар уруглар ымын бооп болур. Кайы-даа таварылгада бүтү чүве башкылаан, ада-неден кол хамааржыр. Чылды каап турарларга өөрүнге чедиреге дуулашпышаан, ондан өөредилгеге шилчиргени өөредир. Ийигилерин тааржыр арга-дуружааларын тып тургаш өөредир, чаа билилгел-биле чөпсөлөөри чугула. Уругларын өөүдө-сайыралын доктаалып бол-бөд.

Бирги класска келгеннерин ары-зынга 5-ке чедир сан санап билбес болгаш мындай чугааы сайыра-ваан уруглар таварышкылар. Уруг-ларын чамдыктары 100-ке чедир са-нап, номун номчунар, чоруктарын көрүп тургаш, кыска расказларын тургузуп билди болгулаар. Мындыг таварылгада оларнын кайызын-даа чангыс коллективке өөренири баш-туу улаада берге болуру чугаажок. Бирги классчы бүртүз школага келир

мурнунда шупту чүвени өөренип ал-зын дийн-дир мен, ыңчалза-даа уругларын угаан-медерелди сайы-задыр шупту албан.

Өөреникчиге хамаарыштыр шко-лазын салып турар негелдерин күө-сөтпешкан, бирги классчы дээрге бичин кижин дээрин утпас ужурул деп. Ол бичилер ойнаарынга ымык, өөрүчөл, хомулаачал болур. Оларнын оону кылды-бир утка-шы-нары болгулаар. Школадан баш-кыныга чамып келгеш, уруглар «школа» деп ойнай бээрлер. Оларга эң-не чугула ужу-рудалыг чүлөдө-рин уруглар оонуга ойнаарлар. Чам-дыкта көөрге бичин уруглар аажок

ханы бодангылаан олургулаар. Ол мындай шимчөөс, ыяк олурар. Хе-рек кырында олар ыңчан база-ла ойнал турарлар. Космос кораблине олурганнар. Айже ужурун-даа ча-далас. Чок болза кайгачык солун аян-чорук-даа кылдып чөп боор. Ын-чанаш ойнааштын үезинде бичин уруглар улут хайышкынын ам-ды-дында хазра туттуган болур. Уруг-ларын ойнаарында кичээлгеин бо-лору чугула. Чогадыкчы бодаларын, күзөл-чүткүлдерин ойнаар сайыра-дыр хөгжүдөр. Уругтун сайыралын, өздүгүн школадан, ада-не бүртү-дөн хамааржыр. Өөредилгенин баш-тайгы үе-чадазы чүдөн артын харым-салгалыг.

Е. ЛУБОШИНОВА,

Тыва АССР-ин школарынын алдарлыг башкысы.

Бай-Тайганың школарында

Өөредилге чылдын эгелээрине че-дир санын хонуктар артан. Рес-публиканын школары септелгезин доозуп, школа, интернет болгаш чуртталга бажынаарын комиссияга дуулап турар болгай. Өөредилге ном-нары, бичик херекселери план баарга салды четкилеринче кирген. Шаң ымыд белеткел Бай-Тайганын школарында база-ла хайныш-кынын чоруп турар.

Эртен өөредилге чылдарында чайгы септелгени кошкак чорудуп, оодаар ымы, хөмүрү чогуту үезин-де белеткел албайн турганы-биле хой бергелөө бо районнун школа-ларына таварып турган. Мурнуда таваржыр турган четкестерин чай-ладары-биле районнун партия, со-вет органыры алаан хемчеглерин ал-чоруткан. Чайгы септелгенин дуга-йында партия райкомунун бюрору-на болгаш райкуүскемге чөвүлө ху-ралга чугаалажып, боттут хемчегле-рин ал чоруткан.

Бо хүндөре районда 11 школа-ларын септелгезин доозуп турар. Ылангы «Мурнакчы» колхозтун баштаар чери школага улут ки-чээлгедер салып, ажылчын күшү шын хуваал, транспорт-биле уруг-лар дузалал турар. Оон түнөөлдө Шуй ортумак школазы биле кадык-

шылга школазы септелгезин эки шынаарлыг дооканнар. Бо школа-ларын оодаар 1924 кубометр ымын тайгага белеткөөн, сөөртүп берген.

— Бо өөредилге чылдыга уткуш-тур 90 орун кирер уруглар салымын бажынын болгаш ийн аал ишти чүр-таар башкылар бажынын бистин туугужуларымыс ажылгаала кирер —деп, колхоз даргазы Хертек Чү-дө-оолович Кузуркулай чугаалаан.

Колхозтун нийтин ажыл-агыйын көлүрүбүшкан, школа, уруглар албан черлеринче, клуб, библиотекке улут кичээлгедин салып, боттут ду-заны чедирип турар «Мурнакчы» колхозтун ажыл-инжилерине база партия организациямын секретары К. С. Донгакка, Шуй көдө Со-веттин даргазы О. Д. Ойдука кижин өөрүстенин аргазы чок.

Кара-хөлдүр база-ла школазын эки септөөн, шуйжулардан чылдып калбайн турар. Кара-Хөлдүн 8 чыл школазынын септелгезин шупту доо-зулаан, оодаар ымы белең. Районнун ымыкы Мөгөн-Бүрөн школазында байлаа база-ла багай эвес.

Кантала септелгези кирген Бай-Тал, Төли ортумак болгаш Кызыл-Дар сөс чыл школарында Кызыл-Дар школазын онзаалап айттары чугу-ла. Бо школазын септелгезин школа

Шуппузун болгаш кижин бүртүзүн өөредир

Бистин чуртувуска бүгү-ниини ортумак өөредилгеге чоруту шилчир-ринин орулгаларын партиянын XXIII съездинде чугаалашкан. Бо өөредилге чылдыга бенин сөс класс дооканнарын дөрттүн үш кезин 9-ку класска хүлөөп алып болгай. Бо дээрге школа амдыралында чу-гула болушкун-дур.

1965—66 өөредилге чылдын төнчүдөндө школарга башкыларын чөвүлө хуралдары эрткилгел. Алаа өөредилге-кижизидилгелгиди амдык анализтешкан, таарымчал-дыг эки чүлөдөрин айттып, өөредил-геге болгаш кижизидилге херөөндө

четкестерин чайлаадырын орукта-рын тодаратканнар.

Өөреникчилерин, башкыларын, ада-недерин киржилгезин-биле бүтү школарын септелгезин чоруткан. Кызылдын № 1 школазынын (ди-ректору П. В. Маркелов) септелгезин дүргөн болгаш шынаарлыг чоруткан. Магаа ада-недерин удурутагы-биле үстүк классчыларын ийн бригадалыг ажылдап турган. № 7, 8, 9, 10 школарын (директорлары эштер Л. С. Новикова, В. И. Пуго-вин, А. В. Голубцова, Л. И. Серова) септелгезин эки чоруттунуп, ында класс өрөөдери, залдар уругларын хүлөөп алырынга белең.

№ 5, 6 школарынын септелгезин «Коммунист» чорудуп турар. Ында кылза чогуту ажылдар ам-даа хей. Сентябрь 1-ге чедир септелгезин доо-ларын туугулар алап турарлар. Бистин уругларымыска улут белет-кестерин бирөөн № 14 школазын ажылгалла кирери болур. Ында ажыл хайнышкынын чоруп турар. Сентябрьны 1-ге школа муң ажыг уругларын хүлөөп алып.

Өөредилге чылы эгелээрине че-дир санын хонуктар артан. Бо өөредилге чылдыга ийн чылчылар чок өөредилгени чедип алыры дээр улут ажылдарын чорудар алаар. Ангы-ангы башкылар коллективте-ринин база тус-тус башкыларын ту-руштугу ажылынын түнөөлдө өө-реникчилерин билиниң денгели бе-дөн, уруглар-биле кижизидилге ажылы экижип турар. Хоорай школарында 81 башкылар ботта-рынын башкылап турар өртемнерин-ге долу шынаарлыг түнөөлдө чедип алганнар. Ол дээрге уругларга баш-кыг билилгени берип турар башкы-лар П. И. Соколова, М. П. Архипова (№ 4 школа), Башанова, Ермишина (№ 6 школа), В. А. Иванова, М. С. Дорун-оол (№ 10 школа), Е. В. Акимова (№ 7 школа), В. А. Греб-нева, А. Ф. Чупина (№ 1 школа) дээр өскелер-даа-дыр.

Хоорай школарында № 5 шко-лазын коллективинин эки амдыла-нын денгелдеп алаар. Школа ди-ректору Антонина Григорьевна Толс-

тикова башкылар коллективин бил-дирип удурутуп турар. Бо школазын 190 өөреникчилерин 120 кижин өө-редилге чылдын чүтлө 4—5 демек-терин дооканы улут чедимшик бо-лур. Шупту өөреникчилерин иш-тигден чүтлө үш кижин куска шы-галдаа артан. Ол шыкаш хоорай-нын № 3, 7, 10 школарында өөреникчилерин билиниң денгели экижидип айттыр керек.

Хоорайнын школарында өө-редилге-кижизидилге ажылдында улут четкестер бар. Бүгү-ниини өөредил-гезин дугайында хообул күөсөт-тимей турар, ийн чылчыларын саны ам-даа хей. 1965—66 өө-редилге чылдыга хоорайнын школа-ларында 8140 кижин өөренип тур-ган, оларнын аразында 566 кижин куска шыгалдаа артан болгаш катан олурган. № 6, 9, 11 школа-ларда өөреникчилерин орус дылга, математикага билин кошкак. Ын-чанаш чаа өөредилге чылдында баш-кыларын мурнунда улут сорулга салдынып турар: шуптузун өөрети-пкан, кижин бүртүзүн өөредир. Баш-кы бүртүзү болурун башкылап турар өртемнине

